

ИСТОРИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ И ПОЛЕМОЛОГИЯ – ВЗАИМОВРЪЗКИ В ТЕОРИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА СИГУРНОСТ

Опит за методологическа оценка

Доц. д-р Радослав Бонев

Военна академия „Георги Стойков Раковски“

Резюме: Представени са фундаменталните историко-географски и политико-географски категории и понятия с методологически взаимовръзки при описание на полемологията. Чрез пропозиционно-логическа обвързаност в историческата география и полемологията се разглежда съвременното значение на националната държава в теорията на международната сигурност.

Ключови думи: историческа география; политическа география; полемология; теория на международната сигурност

ВЪВЕДЕНИЕ

Историческата география е част от системата на географските науки, която изследва и изучава географските явления като определени силиви, радикални или еволюционни въздействия във времето и пространството върху дадени субекти на различни нива – глобално, регионално, локално,

общностно и индивидуално, но в контекста на специфична пространствено-историческа среда и нейната промяна. Т.е. тя е географска дисциплина, която споделя както сходни тематични сфери, така и близка научна и изследователска методологическа аргументация, с политическата и военната история, политическата география, теорията на международните отношения, антропологията, културологията и теориите в класическата геополитика, изучаващи сложното взаимодействие на изменения в системата „време-пространство“ през различни периоди на развитие на организираниите темпорално-исторически структури на географската среда като цяло (Boyadzhiev 2016, pp. 13 – 23)

ИЗЛОЖЕНИЕ

Използването на историческата география е основен фактологично-събитен компонент при описание на специфичността на географската среда, чрез който се анализира и оценява стратегическата среда за сигурност като пространствена градация във времето, получена „в наследство“ от предходни исторически периоди и дори епохи (Boyadzhiev 2016, pp. 104 – 118). От своя страна полемологията (на старогръцки πολέμιος – „война, кавга, раздор“ + λόγος – „слово, учение“) е една от областите в социологията, която изучава войните, въоръжените конфликти и военното насилие като цяло. Твърде идеалистичното схващане на съвременните полемолози, че техните дейности са предназначени да помогнат за идентифицирането на скритите източници на колективно насилие, да неутрализират опасните рискове чрез въздействие върху социалните структури, отговорни за причиняването на войни, е далеч от реалността в природата на съвременната война, но има своите обосновани като значение опори в теорията на международната сигурност.

Като наука и изследователско поле на проучвания полемологията се формира след края на Втората световна война (1939 – 1945) чрез задълбочено обобщаване на практиката да се вникне и осмислят причините за въоръжените конфликти и начините за предотвратяването им, а също – прогнозирането на конфликтите в теорията на международната сигурност. Първоначалният тласък за развитието на полемологичните изследвания е реализиран основно във френската социологическа, политико-географска и геополитическа школа, като най-вече присъства в трудовете на френския социолог Гастон Бутул (Gaston Bouthoul, 1896 – 1980), който дава името на тази нова научна дисциплина. Впоследствие се създава Френският институт по полемология (IFP, L'aventure de l'Institut Français de Polémologie,

1945 – 1993). След известно време подобни изследователски центрове възникват в Белгия, Холандия, Испания и Италия.

Според Г. Бутул фундаментът на полемологията лежи в т. нар. „динамична социология“, т.е. тази част от социологията, която изучава промените в социалните форми на организация на географската среда и факторите, които определят тези промени, но чрез влияния в тяхното пространствено измерение. Основавайки се на фразата „Ако искаш мир, готви се за война“ (на латински език *Si vis pacem, para bellum*), полемологичните изследвания имат за цел интердисциплинарно и всеобхватно представяне на всички аспекти и форми на колективно насилие, което е субективистично иманентно присъщо на човешката природа (независимо от историческия период, етап или историческа епоха).

Полемологията изследва геополитически, геоикономически, военнополитически, военностратегически, психологически, социологически, социални, технологични, демографски и много други фактори, които определят произхода, развитието и хода на войните. Т.е. това е система от „полемогенни“ фактори (*facteurs “polémogènes”*): възможни корелации между експлозии на насилие и повтарящи се геополитически, геоикономически, военни, културни, психологически и демографски явления, въздействащи върху определено физикогеографско и политикогеографско пространство, оформило се чрез исторически „генезис“ като субект в системата на международните отношения и елемент от даден модел на международна сигурност за точно определен период от време. Въпреки това, от гледна точка на полемолозите, съвкупността от всичко това не може да обясни природата на войната, без да се вземе предвид ирационалността на човешките емоции.

Прокарвайки ясна граница между структурните (геополитически, геостратегически, военнополитически, военноеографски, геодемографски, икономоеографски, транспортноеографски, геоенергийноресурсни, социалноеографски, етногеографски и конфесиональноеографски), институционално-легитимните (политически, пространствено-компаративистки и характерни вътрешнодържавни) и случайните причини и следствия за възникването, развитието и регулирането на войните и военните конфликти, полемологията обръща внимание на биосоциалните и психосоциалните концепции за човешкия конфликт като цяло, който се проявява в индивидуално и колективно насилие. По отношение на колективното насилие в международноправен формат Антон Михайлов справедливо отбелязва, че именно мандатът на Съвета за сигурност на ООН за дадена операция е правното основание за нейното провеждане (Mihaylov 2023). През XXI век пространствени характеристики с геополитическо значение има и ми-

литературата на Космоса, която според Ерол Буюклиев отразява новите дименсии в конфликтните отношения. (Buyukliev 2022, p. 128)

Полемологията има определена тенденция в исторически аспект да се дистанцира от политическото и правно-регулативното разглеждане на войната и военните конфликти, което не изключва настоящите войни и военни конфликти от сферата на нейните интереси, когато се анализира динамиката на стратегическата среда за сигурност през XXI век и международната политика в нейната цялост. Акцентирайки върху това, че „политиката е враг на социологията“, полемологичните изследвания насочват вниманието си към комплексния мултидисциплинарен подход, чрез който се очертава връзката между историческа география и полемология в теоретичната рамка на международната сигурност.

От гледна точка на полемологията природата на войната е формата на най-краен, радикален, „физикогеографски“ контакт между цивилизациите, тя играе ролята на основен деструктивен фактор в „диалозите“ и взаимното проникване на различни култури в историческия контекст на социалните промени. Имайки предвид констатацията на Емил Дюркем (David Émile Durkheim, 1858 – 1917), че социологията е „история, имаща смисъл по определен начин“, с определени условности можем да приемем полемологията като научна дисциплина, изучаваща природата на войната чрез феноменологията – т.е. природата на войната като генеративната причина за историята, която освен хрониката на въоръжените конфликти е „неизбежно зло с огромна социална, политическа, военна, икономическа и културна разрушаваща сила“. Чрез системата на военните науки полемологията изучава природата на войната, описвайки я в структурата на преживяването, в частност съзнанието, въображението и ситуираността на индивида в дадено общество, държава и регион, а историческата география дава пространствената представа „защо“ дадена война „се случва точно тук и сега“ в географската структура на обществото, държавата, региона и глобалната политическа карта. Това от своя страна очертава периметъра на взаимната връзка между историческа география, полемология и военна история.

Разглеждайки войната като остра социална болест на обществото, полемологията се стреми да намери научно обосновани методи за установяване на мир и гарантиране на сигурността на международната арена. От тази методологическа гледна точка тя е тясно обвързана с проблемите на праксеологията, която от своя страна е дедуктивна наука за организираната човешка дейност, разглеждана като резултат от упражняването на власт.

Според проф. д-р Тиери дьо Монбриал (Thierry de Montbrial) „активната единица“ е един от атрибутивните елементи на праксеологията

като систематизирано научно знание, т.е. на науката за действието. Какво представлява „активната единица“? Тя е всяка човешка група, чиито отделни членове са свързани чрез структура, която се състои от два съществени елемента: култура и организация. Културата свързва хората в едни и същи общества и прави възможна комуникацията между тях, тъй като е съвкупност от поведенчески и разпознавателни кодове, утвърждавайки принадлежността към определена група. Човешкото действие представлява целенасочено преследване на приоритетни цели от хората, използвайки за това ограничени ресурси. Културата може да съществува без организация и обратното – може да има групи, които не са от една култура, но са организирани (Monbrial 2008, p.7).

Организацията цели едновременно въздействие върху групата в посока навън и вътре в нея. Организацията е сбор от човешки и материални ресурси, които определят целите на групата и методите за тяхното постигане. Основните цели на групата трябва да се трансформират в специфични, оперативни цели според обстоятелствата. Тази взаимовръзка е с определена „пространствена архитектура“ и има свое географско разположение и описание, характеризиращо определен модел на международна сигурност.

Праксеологичен проблем е всеки проблем, свързан с взаимодействието между определен брой „активни единици“, които са пространствено детерминирани със специфични и определени във времето като градация и въздействие върху международната сигурност историкогеографски, геостратегически, геополитически, политикогеографски, военногоеографски, етногеографски, професионалногеографски, ресурсногеографски, икономоегеографски, транспортногеографски и клутурногеографски характеристики. Добре поставеният праксеологичен проблем предполага прецизно дефиниране на „активните единици“ в тяхното взаимодействие, както и да се покаже естеството на взаимодействията им. Политическите проблеми и международните проблеми са два особени случая на праксеологичния проблем (Monbrial 2009).

Политически проблем наричаме всеки праксеологичен проблем, в който има една доминираща политическа единица. Праксеологически проблем, който засяга доминиращата политическа единица и някои от нейните или други, външни, активни подединици, е политически проблем.

Международен проблем наричаме всеки праксеологичен проблем, в който съществуват най-малкото две различни доминиращи „политически единици“. Обичайните „активни единици“ действат върху териториите във вътрешността на страната и са подчинени на законите на тази страна, докато „активните политически единици“ се разглеждат като суверенни (Monbrial 2009).

Съвременната война се различава от въоръжените конфликти в други културно-исторически контексти. Войните от предходни исторически периоди и епохи са конфликти, в които участват културни елементи, имащи невинаги пряко отношение към военната победа. Те могат да са религиозни, ритуални, свързани с кодове на честта, отнасящи се до провиденциални сили, произтичащи от особени мисии, свързани с митове и мистерии на общността и пр. Какво е количественото и качествено значение на силата за дадена военна кампания или война като цяло в предмодерна, модерна, постмодерна (примерно) е въпрос на антропологията на войната, на „културата на воюване“ и навлизане в „специфичния научен свят и фактологичен инструментариум“ на военната история, докато полемологията отчита решаващото въздействие на т.нар. Революция във военното дело (The Military Revolution) за пространствено-териториалния изход на определено колективно военно усилие.

Войните, изучавани и изследвани от полемологията, които далеч не са нещо случайно и инцидентно, играят ключова роля в геополитиката и геостратегията, социалното развитие и икономическата конюнктура, етнокултурното, демографското и психологическото състояние на обществата. Войната е едновременно причина, средство и последица от промяната в сигурността. Според Карл Ясперс (Karl Theodor Jaspers, 1883 – 1969) с хода на историята смисълът на войната се е променял. Имало е войни, които са представлявали рицарска игра между аристократи, като правилата на тази игра твърдо са се спазвали. Имало е войни, които е трябвало да разрешат отделен въпрос, и те са свършвали набързо, без да се стигне до ангажиране на всички организирани сили. Имало е войни с цел изстребление (Jaspers 2012, p. 256).

Труднозабележимата граница между стратегическия потенциал за използването на сила, заплахата със сила и отговора чрез сила, за постигане на определена цел и/или демонстрирането на мощ определят в най-голяма степен верността на дефинираното от Карл фон Клаузевиц (Carl von Clausewitz, 1780 – 1831) като своеобразен интелектуален предел мнение, че „в стратегията всичко е много просто, но точно затова пък не всичко е много лесно“ (Clausewitz N/A, p.111).

Разглеждането на методологическата рамка на полемологията като изследователски ресурс посредством теорията на международната сигурност се оправдава и от емоционалното определение на Арнолд Тойнби (Arnold Joseph Toynbee, 1889 – 1975), че „прогресът на технологиите няма силата да намали властта на чувствата върху хода на човешките дела. Милитаризмът е въпрос не на технологии, а на психология – волята да се биеш“ (Toynbee 2001, p. 384).

Посредством семантично-понятийния „реквизит“ на полемологията можем да приемем, че детерминизмът в географската наука е парадигма, ползваща се с основополагащо значение в историческата география, като фундамент в класическите теории на геополитиката. Неговите епистемологически основи датират още от края на XVI век, представени от Жан Боден (Jean Bodin, 1530 – 1596) и доразвити по-късно от Шарл дьо Монтескьо (Charles-Louis de Seconda, Baron de La Brède et de Montesquieu, 1689 – 1755).

Принципите на географския детерминизъм се базират на определящата роля на географската среда за развитието и поведението на населението. Държавата с политическата си организация, която е продукт на човешката дейност, се приема за подчинена на естествените закони в развитието ѝ. Въз основа на детерминизма са построени и известните геополитически теории за „Морското могъщество“ на Алфред Маън (Mahan 1890), „Хартленда“ на Хилфорд Макиндер (Mackinder 1904), „панрегионализма“ на Карл Хаусхофер (Haushofer 1941) и моделът „Хартланд – Римланд“ на Никълъс Спикмън (Spykman 1944).

Независимо че грубият географски детерминизъм вече няма водещо значение в географската наука и използването му се смята за псевдонаучен подход, голямата теоретична и методологична стойност, която имат тези произведения, ги поставя сред класическите, даващи пряко обяснение на същността и законите на политическата география и произлязлата от нея геополитика чрез пространственото влияние на историческата география. Макар и в по-мек вариант, детерминизмът в политическата география днес продължава да бъде стимулиран от скрития пропагандистки потенциал, който притежава географската карта. В подходящ мащаб и тематично оформление тя е в състояние да провокира различни субективни схващания за геополитическата структура и поляризация в системата на международните отношения.

Паралелно с детерминизма в географията се развива и посибилизмът (от фр. possible – възможен), особено във френската географска школа, с интензивно прилагане на хуманистичния подход в анализите, което от своя страна е методологическо обоснование за полемологията. По същество той е насочен срещу детерминизма, концентрирайки се върху възможностите на човека, но с прекалено нихилистично отношение към физикогеографската среда.

Проблемът, който стимулира представителите на различни геополитически школи да формулират специфичните си теории, касае взаимното влияние между политиката и пространството в неговото най-вече историческо измерение – нека да го наречем „историческа пространственост на съвременната национална държава“. От една страна, свойствата на пространство-

то, в което се осъществяват едни или други политически действия, не могат да не влияят върху техния характер и резонанс, от друга – политиката, като резултат от подчиняване усилията на множество хора на една, единна воля, не може да не влияе и върху самото пространство, преобразувайки го в съответствие със същата тази воля. Така, пространството става политическо не само метафорично, но и реално, т.е. пространствата се превръщат в резонатори на политически импулси, много често идващи от тази т.нар. „историческа пространственост на съвременната национална държава“. А тъй като политиката в повечето си прояви е резултат и отпечатък от по-дълбоки пластове на човешкия дух, можем да говорим за отношения между духа и природата, представени в отношението между политиката и географията. Именно този проблем е и истинският методически фундамент на взаимовръзката между историческа география и полемология днес, като много често е „експлоатиран“ от геополитиката като теория и практика.

Класическата геополитика бива подложена на силното влияние на методологията на географския детерминизъм, достигнал върха си още през XVIII век. И едва към края на XX век, когато в самата география проникват т.нар. „хуманистични“ постановки, геополитиката отново се обръща към духовния и „човешкия“ фактор. Тази стъпка, чийто краен резултат е появата на екзистенциалната география, е изключително важен момент в процеса на завръщане на геополитиката към „самата себе си“.

Съвкупността на геополитическите концепции не представлява еднороден масив. В нея са възможни най-различни критерии за систематизация на материала, но във всеки отделен случай тези критерии зависят от общата позиция на самия „систематизатор“ – учен и изследовател, лидер – държавник или законодател. Затова, следвайки изложената по-горе позиция, приемаме методологическата оценка на взаимовръзката между историческа география и полемология в теорията на международната сигурност да следва темпоралната градация в еволюцията на геополитическите теории, възприемани като:

- основи на геополитиката, включващи въвеждане в проблематиката (т.е. определяне границите на геополитическата наука, нейната методология и категориалния ѝ апарат), както и нейната предистория;

- класическа геополитика;

- следвоенната (т.е. извършена след 1945) ревизия на геополитиката, довела до формирането на нейната основаваща се на техницизма и позитивизма версия, както и на друга, хуманистично-антропологична версия;

- геополитика през XXI век.

Пропозиционно-логическата обвързаност в историческата и политическата география се отнася до „съдържанието“ („значението“) на различни величини, даващи количествените и качествените параметри на географската среда и определящи съвременното значение на националната държава, нейната сигурност, измененията в политическите граници, както и влиянието върху регионалната сигурност, трансформацията на териториалния статут на политико-географските субекти и разнообразията от въздействия върху международната сигурност. В този смисъл терминът „пропозиция“ се използва синонимно с термини като „твърдение“ за определено въздействие върху международната сигурност.

Латинският логически термин *propositio* е въведен най-напред като превод на аристотеловия термин *πρόταση* по начина, по който Аристотел го дефинира в началото на „Първа аналитика“, в по-широкия смисъл на „изказване“, макар че дефиницията се появява в контекста на говоренето за предпоставки на умозаключенията (силогизмите).

Пропозиционно-логическа обвързаност в историческата и политическата география по отношение на националната държава. Макс Вебер (Maximilian Carl Emil Weber, 1864 – 1921) разглежда държавата като „политическо обединение за господство, което се отличава със следните характеристики:

- притежава инстанции за господство, упражняващи принуда, поради което и разполагащи със средства за прилагане на сила;
- държавен ред, приеман като легитимен;
- определена, ограничена територия, в която този ред е валиден“ (Broyer 2004, p. 22).

Франсис Фукуяма (Francis Fukuyama) определя държавата като „човешка общност, която спешно се стреми към монопол над легитимното прилагане на физическо насилие в пределите на определена територия“ (Fukuyama 2004). Тълкувайки проф. Любомир Владикин (1891 – 1948), може да се приеме, че държавата е суверенно обществено-териториално обединение с политически, икономически, социално-демографски, етнокултурни и отбранителни интереси, които са в пряка зависимост и обвързаност със сигурността ѝ (Vladikin 1992).

Пропозиционно-логическа обвързаност в историческата и политическата география по отношение на голямата стратегия (Grand Strategy). Стратегиите за сигурност са теория, практика и изкуство за формиране и използване на идеи, системи и правила, гарантиращи и генериращи сигурност. Поради широкия си обхват те са едни от най-сложните теоретико-приложни модели, създавани от обществото. Това затруднява

значително разглеждането на един класически, принципен, универсален теоретичен модел или модели на стратегия за сигурност поради сложната специфика на отделните държави, съюзи и коалиции.

Голямо значение в теорията на международната сигурност през XXI век има стратегическата география (англ. Strategic Geography), която като комплексна наука обединява стратегическите аспекти на физическата, икономическата, социалната, политическата и военната география. Тя изучава, описва и изследва стратегическите свойства на социалната и географската среда и тяхното влияние като компоненти на геостратегията (Faringdon 1989).

Сред главните проблеми на съвременните геополитически и геостратегически изследвания Ив Лакост извежда:

- увеличаването на суверенните държави върху картата на света;
- значителната степен на неравностойност между тях по отношение на природен, икономически и политически потенциал (крахът на малките национални държави и на държавите без нация);
- нарастващия брой на нетрадиционните фактори в отношенията на междудържавно и междублоково съперничество (Karastoyanov 2008).

Ето защо стратегическата география се превръща в основния „информационен домейн“ на геостратегията през XXI век, който индиректно влияе върху съдържанието на стратегиите за сигурност.

Пропозиционно-логическа обвързаност в историческата и политическата география по отношение на геостратегията. Според Збигнев Бжежински геостратегията е стратегическо управление на геополитическите интереси. Той декларира твърде тясно разбиране на тази връзка – единствено в областта на въоръженията и баланса на военните сили. В по-широк смисъл геостратегията пряко влияе върху разработването на стратегиите за сигурност през XXI век, а те трябва да отчитат разнообразни културно-политически, социално-икономически, етно-демографски и военни аспекти на международната и регионалната сигурност в контекста на географската среда.

Прието е потенциалът на силовите институции в държавата да се оценява и през призмата на редица невоенни аспекти на сигурността – природни бедствия, епидемии, недостиг на храни, нелегално производство и търговия и много други. Тяхната значимост нараства много през последните столетия, а може би най-вече през последните десетилетия, и все по-често се разглежда като равнопоставена на традиционните военни приоритети в областта на националната сигурност.

Следователно, оформянето на абстрактна архитектурна рамка на моделите за международна сигурност, включваща две нива:

- вертикалното ниво разглежда политико-географските субекти като потенциал за реализация на националните идеали, националните интереси, национални цели.

- хоризонталното ниво разглежда политико-географските субекти като:
 - противници;
 - стратегически ресурси;
 - степен на развитие на науката и технологиите;
 - съюзници.

Пропозиционно-логическа обвързаност в историческата и политическата география по отношение на теорията на международните отношения. Когато един от класиците в теорията на международните отношения, Ханс Моргентхау (Hans Morgenthau, 1904 – 1979) определя ясно, че сигурността е тясно обвързана с „основните интереси“ на една държава, не получаваме повече яснота защо това определение ни препраща към широкото поле на безкрайната до голяма степен дискусия за интересите. Така обвързаността на интересите на държавата със стратегията за сигурност изисква:

- правно-институционално структуриране;
- взаимодействие между властите на законова основа при отчитане на върховенството на националните интереси;
- създаване на ефективна информационна и аналитична база и поддържане на активна обществена дискусия по проблемите на националната сигурност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да отбележим, че геополитиката използва всевъзможни аргументи, свързани с географската среда, без някаква определена система – да оправдае или обясни едни или други политически действия. Разглеждана в подобен план, геополитиката може да се сведе до специфичен компонент на идеологията изобщо – т.е. тя е нейният „географски“ дял (Karastoyanov 2008, pp. 25 – 35). Погледната в различна светлина, теорията на стратегията в пространствено-географски дискурс не се отнася само за историците, географите и полемолозите, но и за всички онези, които изучават днешната война и нейното възможно бъдещо развитие.

Войните през XXI век могат да бъдат разбрани само в тяхната цялост. Ако се концентрираме единствено върху приемствеността в промяната от историческата география през полемологията до теорията на международната сигурност, рискуваме да подценим промяната в приемствеността. Това не бива да изпускате от поглед и единия, и другия аспект.

Бъдещите войни ще включват и промените, и приемствеността с войните от миналото. Често липсва задоволително разбиране за връзката между военните конфликти и стратегиите за сигурност през XXI век. Наличието на подобен „интелектуален недостиг“ в сферата на стратегическото мислене може да окаже крайно негативно влияние върху планирането на националната сигурност. Същността на проблема за онези, които са ангажирани със стратегическите функции да ръководят планирането на отбраната с цел да се гарантира максимално националната сигурност, е необходимостта да са подготвени за едно бъдеще, чиито основни очертания са, общо взето, известни, но за което почти нищо не се знае в детайли. Наясно сме с всичко, което трябва да се знае за войната, предвид 5500-годишния военен опит на човечеството. В буквалния смисъл нищо не бихме могли да кажем с достатъчна степен на сигурност за войните на бъдещето, дори ако става дума за съвсем близкото бъдеще. Не сме наясно нито защо, нито с кого, кога, къде, как и с какво ще се водят тези войни. Същото, впрочем, се отнася и за резултатите от тях.

Очевидно е, че колкото по-далеч в бъдещето се вглеждаме, опитвайки се да прогнозираме какво точно ще се случи, толкова по-неясен ще ни изглежда ходът на предполагаемите събития. При това положение на какво следва да се базират прогнозите ни за бъдещето по отношение на стратегиите за сигурност през XXI век? Всяка нова вълна от технологични „чудеса“ носи със себе си и нови предизвикателства. Зад всяко изглеждащо ни блестящо ново решение се крият множество нови проблеми. Принципната причина винаги да се случва така е свързана с факта, че войната и военното изкуство представляват своеобразен дуел и са динамичен, уникален и непредсказуем продукт на взаимодействието между съюзнически и противникови сили наред с действието на такива фактори като вътрешните противоречия и шанса. Без оглед на това какво около нас се променя следва да се съобразяваме с историческата приемственост под формата на вечния, преследващ собствените си интереси противник.

REFERENCES

- BOYADZHIEV, V., 2016. *Uvod v istoricheskata geografija*. Sofia: Paradigma. ISBN 978-954-326-267-0. [in Bulgarian].
- BROYER, S., 2004. *Darzhavata – sazdavane, tipove i organizatsia*. Sofia: Voenno izdatelstvo. ISBN 9545092610. [in Bulgarian].
- BUYUKLIEV, E., 2022. Kosmicheskata sigurnost prez 21 vek. In: *Syuaz na uchenite l Bulgaria-Smolyan. Nauchni trudove*, tom 3, chast 1, 2022. Smolyan: izdatelstvo Sayuz na uchenite v Bulgaria. ISSN: 1314-9490 (online). [in Bulgarian].

- VLADIKIN, L., 1992. *Organizatsiyata na demokratichnata darzhava*. Sofia: Programni produkti i sistemi. [in Bulgarian].
- KARASTOYANOV, ST., 2008. *Politicheska geografija, geostrategia, geopolitika. Istorija, teoria, praktika*. Sofia: UI Sv. Kl. Ohridski. ISBN 9789540727561. [in Bulgarian].
- KLAUZEVITS, K., 2009. *Za voynata. Strategia i taktika na voennite deystvia*. Sofia: IK Trud. ISBN: 9789545288944 [in Bulgarian].
- LACOSTE, Y. 1998. *Preface: Dictionnaire geopolitique des Etats*. Paris.
- MIHAYLOV, A., 2023. *Razuznavane s hora v operatsii po poddarzhane na mira na OON*. Sofia: izdatelstvo Institut za natsionalna i mezhdunarodna sigurnost. ISBN 978-619-7143-06-5. [in Bulgarian].
- MONBRIAL, T., 2009. *Deystviето i sistemata na sveta*. Sofia: Akademichno izdatelstvo Prof. Marin Drinov. ISBN 9789543222650. [in Bulgarian].
- MONBRIAL, T., 2008. *Politicheska geografija*. Sofia: Akademichno izdatelstvo Prof. Marin Drinov. ISBN 9789543223077. [in Bulgarian].
- TOYNBI, A., 2001. *Izsledvane na istoriyata*. Sofia: Zahari Stoyanov. ISBN 954-739-135-6. [in Bulgarian].
- FARINGDON, H., 1989. *Strategic Geography: NATO, the Warsaw Pact, and the Superpowers*. Routledge. ISBN 0415009804, 9780415009805.
- FUKUYAMA, F., 2004. *Stroezhat na darzhavata*. Sofia: Obsidian. ISBN9547690752. [in Bulgarian].
- YASPERS, K., 2012. *Za proizhoda i tselta na istoriyata*. Karl Jaspers. Vrom Ursprung und Ziel der Geschichte, 1949, 1983 by Piper Verlag GmbH, Munchen. (prevod ot nemski: Dimitar Zashev). Sofia: Anubis. ISBN 9789544269265. [in Bulgarian].

HISTORICAL GEOGRAPHY AND POLEMOMOLOGY – RELATIONSHIPS IN THE THEORY OF INTERNATIONAL SECURITY

Abstract: Fundamental historical-geographical and political-geographical categories and concepts with methodological interrelationships in the description of polemology are presented. Through a propositional-logical connection in historical geography and polemology, the modern significance of the nation-state in the theory of international security is examined.

Keywords: historical geography; political geography; polemology; theory of international security

Dr. Radoslav Bonev, Assoc. Prof.
ORCID iD: 0009-0009-2774-2235
Rakovski National Defense College
Sofia, Bulgaria
E-mail: r.bonev@rndc.bg